

Kdo je leta 1918 zaustavil Italijane na Vrhniki – srbski podpolkovnik Stevan Švabić ali vrhniški župan Franc Tršar?

(Manj znana dejstva o koncentracijah italijanske vojske na zahodnih mejah Slovenije in agresivnih teritorialnih pretenzijah)

Marijan F. Kranjc, generalmajor v pokoju

Odgovarjam na navedbe Dimitrija Kebeta in Andreja Šiška, ki sta jih na moj račun zapisala v članku z naslovom *Srbski lobi še danes nadzira slovensko zgodovino, tudi mit o podpolkovniku Švabiću* na spletni strani Hrvardi, v razdelku Zgodovina. Njuna navedba, da je »plačane lažnivce« potrebno »po kratkem postopku odsloviti«, se po naknadni izjavi gospoda Andreja Šiška ne nanaša osebne name, temveč samo na profesorje dr. Boža Repeta in dr. Dušana Nečaka. Zato sem pač vsebino prvega odgovora skrajšal, navedbe, menda celo žaljive, pa omilil. Osnovno zasnovu in vsebino članka seveda nisem spreminjal.

Nisem zgodovinar in zato se ne bom spuščal v »zgodovinske« spore na spletnih straneh Hrvardov. Sem samo slučajni pristaš raziskovanja in iskanja zgodovinske resnice. Zato sem tudi napisal deset knjig o slovenski vojaški inteligenci in zgodovini. Moj neideološki in genetski seznam slovenskih generalov in admiralov je predstavljen tudi na spletni straneh Hrvardov. Nekatero veliko ali manjšo zgodbo pa objavljam tudi na svoji spletni strani Vojaštvo – Military pod <http://users.volja.net/marijankr> Na tej spletni strani sta omenjena pisca našla tudi moj zapis o podpolkovniku Švabiću in prav onadva sta me potem vpletla v svoj zapis o nadzoru srbskega lobija nad slovenskim zgodovinskim mitom o podpolkovniku Švabiću. Zato sem moral ostreje reagirati, posebno še, ker se mi je zdelo, da me skušata tudi »odstraniti«!

Zakaj sta me resnično vključila v svoj zapis, ne morem soditi. Jaz sem na svoji spletni strani objavil prevod kadrovskega dosjeja o srbskem podpolkovniku Stevanu Švabiću, ki sem ga pridobil v vojaškem arhivu VKJ. Hotel sem namreč zvedeti pravo resnico o podpolkovniku Švabiću, ne pa ustvarjati nekakšen mit o njem. Zraven sem seveda pripisal krajši komentar, ki je zadeval dejansko samo napake in izmišljotine, ki jih je napisal upokojeni brigadir Janez J. Švajncer v članku za Enciklopedijo Slovenije, ostali pa potem slepo ponavljali. Takole sem zapisal:

Zaradi malomarnosti J.J.Š., pisca gesla o Stevanu Švabiću v ES, je le-ta napačno predstavljen. Tako je napačen že datum rojstva, podpolkovnik Švabić ni bil poveljnik nekakšne »Komande srbskih enot v Ljubljani«, temveč 26. pehotnega polka vojske Države SHS oz. II. vojaškega okrožja, tendenciozno je tudi navedeno, da je »moral zapustiti Slovenijo na zahtevo srbskega vrhovnega poveljstva«, pač pa je bil premeščen v Beograd po

uspešno opravljeni nalogi v Sloveniji; napačno je tudi navedeno, da je polkovnik Švabić postal častni meščan Ljubljane šele 1931.

Da je temu tako najbolj verodostojno potrjujejo podatki iz njegovega kadrovskega kartona VKJ št. 4582, ki sem ga dobil iz vojaškega arhiva Srbske vojske v Beogradu, iz katerega nedvoumno izhaja, da je podpolkovnik Švabić po opravljeni nalogi v Sloveniji dobil visoko vojaško odlikovanje – red belega orla 4. stopnje (1920), kasneje pa je bil tudi povišan v čin konjiškega polkovnika (1923). In končno, Ljubljana je že 12. 6. 1923 dobila Švabićevo ulico, za častnega meščana Ljubljane pa je bil proglašen 23. 10. 1930, zelo verjetno tudi z blagoslovom tedanjega Vrhovnega poveljnika VKJ – kralja Aleksandra Karađorđevića.

Podatki (prevedeni iz čirilice) govore sami zase kdo laže in zavaja in jih ni potrebno komentirati. Potrebno je samo še dodati, da podpolkovnik Švabić novembra 1918 ni poveljeval nekakšnim srbskim vojnim ujetnikom, temveč srbskim dobrovoljcem, ki so na prošnjo Narodne vlade SHS v Ljubljani za nekaj časa postali pripadniki 26. pehotnega polka v Ljubljani in so nastopali kot antantna vojska. Samo tako so lahko zaustavili prodor italijanske vojske, ki se je tudi štela kot antantna vojska in samo tako je tudi podporočnik Svetozar Mitrović s 40 srbskimi vojaki-prostovoljci, v sestavu Malgajeve čete, ki je 30. novembra 1918 zavzela Velikovec, lahko protestiral 2. decembra 1918 pri poveljniku avstrijske vojske (Wehrausschussa) v Celovcu, ki so ga sicer sprejeli kot predstavnika antantne (srbske) vojske.

Arhivski dokumenti ne lažejo in ne zavajajo!

Člankopisca sta v Harvardih ta moj zapis enostavno preskočila (zamolčala) in zapisala nekaj netočnosti, ki zadevajo prav Švabića in takratno stanje slovenske vojske. Tako sta si izmislila, da je v Ljubljani obstajal slovenski 27. polk, netočna pa je tudi navedba, da je 26. polk baziral, poleg Maribora, tudi v Celju. Da bi verjetno zanikala tudi mit o podpolkovniku Švabiću, sta na podlagi medijskih objav v nekdanjem »Slovcu« objavila svoje naknadno (zgodovinsko) odkritje, da je »italijansko vojsko na Vrhniki leta 1918 zaustavil župan F. Tršar«.

Slovensko in hrvaško nasprotovanje srbski politiki je znano, dobro pa so tudi znane zdrahe slovenskih političnih strank, ki so nasprotovale združevanju s Kraljevino Srbijo. Ne dvomim tudi, da je bilo Vrhovno poveljstvo srbske vojske oz. pozneje GŠ VKJ vedno naklonjeno slovenskim pričakovanjem in zahtevam, zlasti glede Koroške. O tem sem nedavno tudi javno pisal v sanitetni reviji sedanje Srbske vojske pod naslovom »Vojna po vojni«, članek pa je v tujem (srbskem) jeziku dostopen tudi na moji spletni strani. Vsekakor je potrebno, da zgodovinarji vsa sporna vprašanja dokončno razčistijo, seveda, argumentirano!

Ker so arhivi VKJ ohranjeni in dostopni, naj se zainteresirani pisci in kritiki napotijo v Beograd in razčistijo sporna vprašanja tudi okrog podpolkovnika Švabića. Obstajajo tudi spomini polkovnika Švabića, ki bi jih bilo potrebno pogledati. Seveda pa tudi manj znane domače vire! Naj navedem samo dva.

Tako je major, pozneje polkovnik, Viktor Andrejka, že leta 1928 v članku *Razvoj vojaštva in vojaški dogodki od prevrata do danes*¹, navedel naslednje:

- Dne 13. novembra 1918 je začetek »organizacije slovenskega vojaštva«, saj je Narodni svet v Ljubljani izdal odredbo vsem slovenskim polkom, pa jih našteva: »17., 87., 97, strelski 26., gorski strelski 2., lovski bataljon 7« (str. 273), vendar nikjer ni zaslediti 27. polka, ki sta ga omenila Kebe in Šiško.
- Pod naslovom **Osnovanje vojaških edinic slovenske narodne vojske** (str. 276) se navajajo nova imena slovenskih polkov:
  - **Ljubljanski polk** (17. polk, 7. in 20. lovski bataljona) v Ljubljani, julija 1919 preimenovan v **37. polk**.
  - **Slovenski planinski polk** (2. gorski strelski polk) v Ljubljani, pozneje 40. polk oz. »Triglavski«.
  - **Celjski polk** (87. polk) v Celju, pozneje 39. polk.
  - **Mariborski polk** (47. polk in 26. strelski polk) v Mariboru, pozneje 45. polk.
  - **Tržaški polk** (97. polk in 5. strelski polk) v Novem mestu, julija 1919 ukinjen
  - V Ljubljani se je nahajal tudi **26. polk**, na novo pa je osnovan 26. dravski kadrovski polk.
  - Po juliju 1919 je v Ljubljani formiran tudi **52. polk**.
  - Ostale enote in poveljstva ne navajam.
  - **Nikjer pa ni 27. polka!**
- In glavno, na str. 277: »Medtem je **centralna vlada v Beogradu** dovolila, da se **srbski vojaki**, ki so prišli iz avstro-ogrskega ujetništva, še nadalje uporabljajo pri vojaški edinici na našem ozemlju. Na ta način se je **osnoval 26. polk** in en **švadron konjenice** pod **poveljstvom podpolkovnika Švabiča**.« (okrepil MFK). Očitno je šlo za **26. srbski polk**, ki je nastopal kot del antantne vojske, tako je kasneje zapisal tudi polkovnik Andrejka! Z isto ukano je general Maister uporabljal četo srbskih vojakov pri vzpostavljanju severne slovenske meje. Zanimivo je tudi, da polkovnik Andrejka nikjer ne omenja nekakšne »Komande srbskih čet« ... Vojaki priznavamo samo formacijske nazive vojaških enot in ustanov, ki so obenem tudi vojaška tajnost, ne pa novinarskih ali podobnih zapisov.
- V poglavju pod naslovom **Položaj na meji proti Italiji** (str. 277 in 278) je polkovnik Andrejka zapisal naslednje: »Demarkacijska linija je bila: Rateče–Ponca–Triglav–Podbrdo–Cerkno–Idrija–Logatec–Snežnik do Sušaka. Italijanske čete so prišle 9. novembra na Sočo in šele **19. novembra** na demarkacijsko linijo. Pri tej priliki je **prekoračilo italijansko vojaštvo črto pri Logatcu in prodrlo do Vrhnike**, kar je izzvalo v Ljubljani veliko razburjenje in bojazen, da bi italijanska vojska mogla zasesti tudi Ljubljano. **Podpolkovnik Švabič je odposlal komandantu italijanske brigade v Logatcu noto**, v kateri navaja, da so dobile **srbske čete** nalog zasesti bivšo Kranjsko do demarkacijske črte in da se bo vsako prekoračenje te črte smatralo za kršenje premirja. Ko se je italijansko vojaško poveljstvo v Logatcu prepričalo, da so njegove čete v **resnici prekoračile** demarkacijsko črto in da se **Vrhniki bliža srbska konjenica**, je izdalo povelje, da se italijanski oddelki **umaknejo iz Vrhnike** na tedanjo demarkacijsko črto na Ljubljanskem vrhu. ... Na demarkacijski črto nismo imeli skoro nikakvih pomembnejših posadk ...v večjih krajih, kakor Bohinjski Bistrici..., na Vrhniki in Borovnici so stali **oddelki 26. srbskega polka** in naše orožniške postaje, vsega skupaj

¹ Zbornik *Slovenci v desetletju 1918–1928*, Ljubljana, 1928

komaj 300 vojakov, dočim so razvrstili Italijani ob naši meji od Podbrda do Ilirske Bistrice v prvi liniji **pet dobro oboroženih divizij**, torej **najmanj 50.000 mož!**«

- Po 1. februarju 1919 »...je prišel v Ljubljano začasno **4. srbski polk**, stalno se je nahajal ondi že od **prej 26. polk**«, ki je imel svoje čete razkropljene po revirju in na meji (str. 285).

Tako nam priča major Viktor Andrejka, takrat na službi v Poveljstvu II. vojaškega okrožja v Ljubljani, sicer sin znanega gardnega podpolkovnika AOV, Jerneja Andrejke pl. Livnogradski, tudi prvega slovenskega vojaško-zgodovinskega pisca.

Torej, poveljnik 26. polka podpolkovnik Stevan Švabić je italijanskemu poveljniku v Logatec **poslal samo protestno noto**. To je vendarle evidentno!

Drugi uradni in verodostojni vir so vsekakor sejni zapisniki Narodnega sveta v Ljubljani, zato navajam glavne podatke po datumih:

- 7. zapisnik Narodnega sveta (NS) z dne 6. 11. 1918: Na brzojavko italijanskega polkovnika **Castellija** iz Logatca, glede pogojev premirja, **odpošlje NS delegacijo**, ki naj Italijane pozdravijo prijateljsko, a tudi protestirajo proti okupaciji Slovenije.
- 13. zapisnik NS z dne 12. 11. 1918: NS je ugotovil, da Italijani prihajajo v naše kraje v vse večjem številu. Zaradi prodiranja globoko v slovensko ozemlje, preko dogovora po Londonskem sporazumu, je NS zaprosil Narodno Vječe v Zagreb, da protestira proti prodiranju italijanskih čet preko demarkacijske črte. Poslan je tudi poziv zasedenim občinam, da pošljejo pisne proteste ne le italijanski vojski, pač pa tudi Narodnemu Vječu v Zagreb.
- 15. zapisnik NS z dne **14. 11. 1918**: Podpolkovnik Stevan **Švabić**, poveljnik srbskih čet v Ljubljani, je s **300 vojaki pri Vrhniku zaustavil** italijansko prodiranje.
- In mimogrede še omenjam 22. zapisnik NS z dne 23. 11. 1918: Srbska vlada, ki je pred tem podpolkovnika Švabića **poklicala na zagovor** v Beograd, po vojaško rečeno »na raport«, je tega dne sporočila, da Švabića ne more dati na razpolago NS, ker ga **nujno potrebuje** v Beogradu (kmalu zatem prejel visoko odlikovanje in naslednje leto povišan v čin konjeniškega polkovnika). Srbi so sicer samovoljne in neposlušne vojake in častnike (primer polkovnika Apisa in drugih) zelo drastično kaznovali!

Torej, skorajda ne bi oporekal članku iz »Slovenca« leta 1935, da je vrhniški župan Franc Tršar novembra 1918 **»zaustavil italijansko vojsko na Vrhniku«**, vendar se datumi njegovih navedb **ne ujemajo** s tistimi uradnimi, ki sem jih navedel iz sejnih zapisnikov NS v Ljubljani. Kakorkoli že, iz spominov vrhniškega župana je tudi razbrati, da je italijanskim častnikom preskrbel bivanje, svoje stanovanje pa dal na razpolago celo polkovniku Casarattiju (Castelliju). Pomembna je tudi navedba župana Tršarja, da je bila na Vrhniku vendarle **četa srbskih vojakov** in da je Italijanom **grozil celo s podpolkovnikom Švabićem**.

Zato lahko sklenemo, da je **Italijane vendarle zaustavila in pregnala Švabićeva nota**, pa tudi dejstvo, da je proti Vrhniku dejansko krenil srbski konjeniški skvadron, ki mu je menda poveljeval kapetan Kolundžić...

Bogokletno rečeno, podpolkovnik Švabić je dejansko **ogromno italijansko armado zaustavil z noto**, kakor je zapisal tudi polkovnik Andrejka, najbolj kompetentni strokovni pričevalec tistega časa!

No, vse ostale malenkosti bodo zgodovinarji gotovo še raziskali in popravke zapisali v šolske knjige.

Moj namen je bistveno drugačen. Hotel sem poudariti, da se je takrat novembra 1918 pred Ljubljano nahajalo 5 italijanskih divizij, ki so imele očitno osvajalne pretenzije! In to silo je zaustavila navadna nota, morda tudi grožnja, ali pa prisotnost 300 antantnih (srbskih) vojakov in domačih orožnikov! Ne gre pozabiti, da so taisti Italijani še malo pred tem panično bežali s soške fronte vse do reke Piave pred vojsko feldmaršala Borojevića, pred bajoneti »kranjskih Janezov«, bosanskimi fesi in liškimi šajkačami!

Ali je Narodni svet v Ljubljani vedel, kakšne italijanske sile so se kopičile na zahodni in severni meji? Ali je podpolkovnik Stevan Švabić vedel za jakost italijanskih vojaških enot v Logatcu? Kaj je vedel vrhniški župan Tršar?

Odgovore je potrebno poiskati v sejnih zapisnikih Narodnega sveta v Ljubljani, pa tudi iz ohranjenih sekundarnih virov. Nekaj od tega že poznamo, pa jih zato ne bom ponavljal. Želim pa zato navesti številčne podatke o italijanskih vojaških efektivih, njihovi razmestitvi in namerah, ki pa takrat verjetno niso bili znani, saj v poveljstvo II. vojaškega območja v Ljubljani niso imeli obveščevalnega organa. O tem v slovenskem zgodovinopisju nisem zasledil nobenega podatka.

Po mejnem incidentu, ki ga je na Vrhniki izzval italijanski polkovnik Casaritti (Castelli) z noto pa zavrnil podpolkovnik Stevan Švabić, poveljnik 26. polka v Ljubljani, so Italijani svoje osvajalne pretenzije po slovenskem ozemlju načrtno nadaljevali s številnimi vojaškimi provokacijami in kopičenjem svojih vojaških enot, pa tudi z raznimi pritiski na slovensko prebivalstvo na zasedenem ozemlju vse do rapalske pogodbe in še naprej.

Če je po oceni majorja Andrejke novembra 1918 bilo proti Sloveniji usmerjenih **pet italijanskih divizij oz. 50.000 vojakov**, potem velja še povedati kdaj se je **povečala** jakost italijanske vojske proti novi Državi SHS oz. Kraljevini Jugoslaviji in kakšne agresivne načrte je pripravljala GŠ italijanske vojske².

V začetku marca 1919 je bilo na črti od Triglava do Reke že **8 divizij**, med Udinami in Trstom pa v rezervi še dodatnih 6 divizij, v Dalmaciji 2 diviziji, v Reki 20.000 vojakov, v Črni gori 1 divizijo in 2 diviziji v Albaniji.

Dne 26. marca 1919 je GŠ italijanske vojske poslal poveljnikom **3. n 8. armade**, usmerjenih proti Sloveniji in guvernerju Dalmacije strogo tajno povelje, da v slučaju provokacije srbske oz. jugoslovanske vojske izvršijo odločno ofenzivo proti Sloveniji, pa sta tako obe armadi bili okrepljeni še z dvema korpusoma oz. 4 divizij (10., 23., 31. in 33. pehotna divizija), v rezervi pa je GŠ pri Gorici imel še dva korpusa (12. in 27. korpus). Načrt je predvideval, da se v prvem naletu zavzameta **Ljubljana in Kranj**, v drugem pa črta **Celje–Rateče–**

² Mile Bjelajac, Vojni faktor i mogućnosti odbrane nacionalnih teritorija 1918–1921, Vojnoistorijski glasnik br. 2, Beograd, 1985, str. 222–223

Kočevje–Delnice in v tretji fazi črto **Zagreb–Karlovac–Ogulin**. Bilo je tudi predvideno bombardiranje glavnih oporišč ob železnici, predvsem pa Beograda, Zagreba, Karlovca, Siska, Ogulina, Broda, Vukovarja, Koprivnice, Križevcev, Vakufa in Zenice. V Dalmaciji je bila predvidena defenziva, vendar so tamkajšnje enote vseeno okrepili z eno divizijo.

Koncentracija italijanske vojske je dosegla višek 19. maja 1919, ko je bilo v Logatcu pripravljenih okrog 15 divizij s **150.000 vojaki in 300 topovi** za načrtovani napad proti Ljubljani, v rejon Beljaka pa sta bili locirani 2 diviziji, v Reki je bilo že 40.000, v Dalmaciji pa 90.000 vojakov.

Nasproti Italijanom je bil na mejni (demarkacijski) črti samo 26. srbski polk, v zaledju pa Dolenjski in Gorenjski odred (3 bataljoni), v Liki in Primorju Liški in Primorski odred (6 bataljonov) in v Dalmaciji t. i. Dalmatinske enote (jakosti 10 bataljonov).

Maja 1919 so Italijani naenkrat zastali, ker je bila pred tem formirana Dravsko divizijsko območje, zatem pa so 28. maja 1919 slovenske in srbske enote, jakosti okrog 10.000 vojakov in 100 topov, pod poveljstvom generala Krsta Smiljanića, izvedle zelo uspešno ofenzivo in zavzelo celotno Koroško.

V naslednjem obdobju so Italijani naenkrat opustili svoje osvajalne načrte proti Ljubljani in Sloveniji, usmerilo pa so svoje napade proti Reki in Dalmaciji, kakor tudi v Albaniji. Kaj je bil pravi vzrok za italijansko preorientacijo, ne vem. Nekateri pravijo, da je šlo tudi za psihološki faktor, kajti odločno dejstvovanje slovenskih in srbskih enot na Koroškem, je nekako vzbujalo strah pred novim Borojevićem.

Ker sem te dni dobil v roke zanimivo knjigo o italijanskih osvajalnih pretenzijah³, v kateri je tudi poglavje o italijanskih načrtih od 1918 naprej, navajam nekaj podatkov.

Očitno je, da izza Mussolinijevih številni načrtov o napadu na Jugoslavijo, ni bila samo fašistična ideologija, temveč prastara imperialna pohlepnost za širjenje na vzhod, podobno kot je bila značilna germanska težnja pohoda na vzhod,

Čeprav je Italija z Rapalsko pogodbo dobila Primorsko, Istro in dele Dalmacije, je tudi novi fašistično diktator Mussolini že 2. oktobra 1926 ukazal generalu Badogliju, naj mobilizira **20 divizij**, julija 1927 pa je svojim poveljnikom zapovedal: »Napada (na Jugoslavijo) mora biti nepričakovan in agresiven!«

Leta 1929 je Dino Grandi, zunanji minister fašistične Italije zapisal: »*Jadransko morje ne more več varovati svobode naše sredozemske rase pred slovansko. Onkraj Jadrana je potrebno vzpostaviti verigo držav, ki naj služi kot razmejitveni okop med Vzhodom in Zahodom – kot mostišče, ki mu poveljuje Italija. Ustvarili smo Albanijo, sedaj moramo ustvariti Hrvaško. Takšna je bila starodavna Cezarjeva politika, politika, ki jo je izvajal Napoleon in je sedaj tudi Mussolinijeva politika. Usoda narekuje, da meje med Zahodom in Vzhodom potekajo po Savi, ki jo je Dioklecijan označil kot mejo med Vzhodnim in Zahodnim imperijem. Sava je tudi meja, ki jo je začrtal Nicejski koncil in še vedno velja za razmejitveno črto med rimskim katolištvom in vzhodno cerkvijo.*«

³ James Burgwyn, **Imperij na Jadranu, Mussolinijevo osvajanje Jugoslavije 1941–1945**, Ljubljana, 2009

Kaj se je zgodilo med 2. svetovno vojno, ni potrebno ponavljati. Italija je s starimi vojaškimi načrti napadla Jugoslavijo, potem pa 1943 tudi kapitulirala, da bi se (ponovno kot leta 1915) postavila na stran zmagovite opcije in za nagrado dobila – Trst! Italija je 6. 4. 1941 proti Jugoslaviji poslala dve armadi (2. armado iz Istre, 9. armado iz Albanije, ter odred iz Zadra), saj so glavno vlogo v agresiji na Jugoslavijo imele nemške enote.

Ko danes diskutiramo o tem kdo je leta 1918 dejansko zaustavil italijansko vojsko na Vrhniki, nekako pozabljamo, da smo sedaj z Italijo enakopravni člani v EU, v natovski strukturi pa dvoje italijanskih nadzvočnih letal celo brani slovensko nebo, medtem ko so slovenski mirovni kontingenti na Kosovu in v Afganistanu celo pod italijanskim poveljstvom ...